

ВПЛИВ РЕЖИМІВ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА НАЦІОНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО КРАЇНИ

*Н. В. Осадча, д. е. н., доцент., Академія митної служби України
nosadcha@mail.ru*

Розроблено концепцію багаторівневої системи регулювання митної політики країни та її інституційного забезпечення, що включає в себе систему та алгоритми режимів регулювання від робочого місця митника до механізму регулювання митної справи на світовому рівні (уніфікація митних процедур Всесвітньою митною організацією), стимули та заборони здійснення митних процедур (дозвільні документи, нетарифні та митно-тарифні заходи).

Ключові слова: концепція багаторівневої системи регулювання митної політики, митна політика, інститути, митні режими, стимули, обмеження.

Постановка проблеми. Всесвітній економічний форум (незалежна міжнародна організація) у ході підготовки звіту глобальної конкурентоспроможності країни, оцінюючи її за рядом таких параметрів, як макроекономічна стабільність, якість інститутів, ефективність ринків товарів та послуг, технологічний рівень, розвиток інфраструктури та ряд інших), зазначив, що за якістю інститутів Україна займає одне з останніх місць. За оцінками експертів, Україна за якістю інститутів займала 132-ге місце у 2012 р. Інституціональне середовище формує основу впливу та взаємодії приватних підприємців, компаній та уряду. Дана взаємодія здійснюється з метою отримання доходу та збагачення економіки, що суттєво впливає на конкурентоспроможність та економічне зростання. Якість інституціонального середовища впливає на спосіб, у який різні суспільства розподіляють свої переваги та зазнають втрат від реалізації стратегій і програм розвитку. Крім того, вона позначається на інвестиційних рішеннях і організації виробництва. До недостатньо якісних інститутів потрапили наступні: етична поведінка компаній, захист прав власності, прозорість прийняття рішень у бізнесі, незалежність судової системи, захист прав інтелектуальної власності, довіра суспільства до політики, інструменти державного регулювання, фаворитизм у прийнятті державних рішень, організована злочинність [1]. Слід зазначити особливо важливу роль такого інституту, як ефективність уряду, тому що від цього за-

лежить і довіра суспільства до політики, захист прав власності, безпека та формування приватних інститутів. Складові оцінки інститутів наведено в табл. 1. Слід зазначити, що інструменти державного регулювання, тягар державного контролю, ефективність законодавчої бази, організована злочинність, прозорість прийняття рішень у бізнесі – це ті інститути, які впливають на формування засад митної політики. Тому дослідження інститутів регулювання митної політики та визначення причин їх неефективності є актуальним та своєчасним.

Питання дослідження та вдосконалення зовнішньоекономічного регулювання займалися такі вчені-економісти: О. Гребельник [2], О. Лук'яненко [3], Б. Росінський [4] та М. Шестакова [5], В. Науменко [6], Є. Додін [7], І. Смирнов [8]. Науковці приділяли більше уваги питанням митної політики, митної справи, митно-тарифному та нетарифному регулюванням, але практично не розглядали питання формування режимів регулювання митної політики.

Формулювання мети статті. Метою статті є аналіз режимів регулювання митної політики та формування ієрархії регуляторних режимів, аналіз ефективності дії митного режиму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституційна система регулювання митної справи на мегарівні включає в себе: рішення (рекомендації) міжнародних організацій; рішення міжнародних економічних конференцій; міжнародні звичаї [9, с.566].

Структура індексу конкурентоспроможності країни та фактори, що впливають на якість інститутів [1, с. 64–65]

Назва інститутів	Питома вага, %
Державні інститути (частка державних інституцій 75%)	
1. Права власності	
Право власності. Захист прав та інтелектуальної власності	20
2. Етика і корупція	
Відвернення державних коштів Довіра до політиків	20
3. Тиск	
Незалежність судової системи. Фаворитизм в процесі ухвалення рішень державними чиновниками	20
4. Неefективність уряду	
Державні розтратаи. Тягар державного контролю. Ефективність законодавчої бази. Прозорість вироблення урядом політичного курсу	20
5. Безпека	
Втрати бізнесу від загрози тероризму. Втрати бізнесу від злочинності та порушення прав. Організована злочинність. Надійність поліції	20
Приватні інститути (частка 25%)	
6. Корпоративна етика	
Етика поведінки компаній	50
7. Підзвітність	
Надійність стандартів аудиту і звітності Ефективність корпоративних органів управління Захист інтересів міноритарних акціонерів	50

Міжнародні договори являють собою сукупність міжнародних принципів та норм, що визначають порядок укладання, умови здійснення, дії та припинення міжнародних договорів. Серед основних міжнародних економічних договорів виділяють: Генеральну угоду про тарифи і торгівлю (ГАТТ) 1947 р. і пакет Марракеських угод від 15 квітня 1994 р., пов'язаний з модифікацією ГАТТ і створенням світової організації торгівлі (СОТ); Хартію економічних прав та обов'язків держав від 12 грудня 1974 р.; Статут Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНКАТЕД) від 8 квітня 1979 р. та ін. Але існує ряд регіональних багатосторонніх міжнародних економічних договорів: Європейська енергетична хартія від 17 грудня 1991 р.; Договір про Європейський союз (Маастрихтський договір) від 7 лютого 1992 р.; Договір про створення Мит-

ного союзу Росії, Білорусі, Казахстану та ін. (табл. 2).

За класифікацією А. І. Дмитрієва, договори поділяють на міждержавні (укладені на вищому рівні і від імені держави), міжурядові (укладені від імені уряду), міжвідомчі договори (укладені від імені відомств), договори, укладені суб'єктами федерацій і конфедерацій [10, с.325]. Залежно від кількості учасників вони можуть бути двосторонні та багатосторонні. Як приклад, у 1991–1997 рр. Україна підписала понад 1500 двосторонніх договорів. Багатосторонні договори можна також поділити на загальні (що кодифікують міжнародно-правові норми, а також інші договори, об'єкт і цілі яких становлять інтерес для всіх держав), відкриті, закриті, напівзакриті, регіональні договори.

Інституційна основа регулювання митної справи на мезорівні

Основні міжнародні договори	Регіональні багатосторонні договори
Генеральна угода про тарифи і торгівлю (ГАТТ) 1947 р. і пакет Марракеських угод від 15 квітня 1994 р., пов'язаний з модифікацією ГАТТ і створенням світової організації торгівлі (СОТ). Хартія економічних прав та обов'язків держав від 12 грудня 1974 р. Статут Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНКТЕД) від 8 квітня 1979 р.	Європейська енергетична хартія від 17 грудня 1991 р. Договір про Європейський союз (Маастрихтський договір) від 7 лютого 1992 р. Договір про створення Митного союзу Росії, Білорусі, Казахстану та ін.

Міжнародні конференції та організації відіграють важливу роль у формуванні регуляторної політики в митній сфері. Міжнародні конференції являють собою тимчасовий орган, який утворюється за ініціативою держав для обговорення та прийняття рішень у певній сфері і в митній зокрема. Залежно від напрямку конференції класифікуються як політичні, економічні та дипломатичні. Як приклад конференції можна назвати зустріч 35 держав з питань безпеки і співробітництва в Європі в серпні 1975 р. у Хельсінкі. Конференції скликаються з метою розробки актів, резолюцій, конвенцій, які суттєво впливають на складові регуляторної політики в митній сфері. До основних регуляторних актів належать також: заключний акт Женевської конференції ООН з торгівлі і розвитку; розділ «Співробітництво у галузі економіки, науки, техніки і навколишнього середовища» із Заключного акта Наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р.; розділ «Економічне співробітництво» із Паризької хартії для Нової Європи, прийнятої на зустрічі у верхах у рамках НБСЄ (1990 р.).

Серед договорів істотну роль відіграють: торговельні угоди, договори про торговельно-економічне співробітництво; угоди про надання технічного сприяння в будівництві промислових об'єктів, що включають умови про взаємне постачання товарів, про сприяння в проектуванні, монтажі; угоди про міжнародні валютні розрахунки і кредити; клірингові угоди; угоди про товарообіг, податкові угоди.

Формування режимів регулювання митної політики з урахуванням специфіки розвитку різних категорій суб'єктів та цілей держави створює передумови конструювання режиму як набору стимулів та обмежень здійснення зовнішньоекономічної діяльності

з метою захисту економічної безпеки та дотримання національних інтересів. Механізм регулювання митної політики ґрунтується на комерційній, виробничій і транспортній діяльності митних установ та митному економічному режимі. Митний економічний режим діє при проведенні державами експортно-імпорتنих операцій у світовій торгівлі. Режим комерційної діяльності включає в себе режим митних складів, зберігання товарів, імпорту й експорту, порядок реалізації товарів та інших предметів, проведення митних аукціонів та інші види комерційної митної діяльності. В ЄС відбуваються зміни в складі міжнародного митного економічного режиму, зокрема це проявляється в становленні міжнародного режиму індустріальних складів. Україна має великий арсенал регуляторів зовнішньоекономічної діяльності, серед яких основними є правові, економічні, адміністративні норми.

При формуванні глобальної господарської системи та її ієрархії вирішальне значення має не тільки розподіл цілей та завдань за рівнями, але й аналіз складу суб'єктів кожного рівня. Структура глобальної системи господарювання має бути розбита на рівні, кожному з яких відповідає своя система агентів, умов та обмежень, стимулів, ресурсів, організацій, інститутів, інформації. Тобто кожному рівню господарської системи відповідає свій режим функціонування та розвитку. О. В. Іншаков розробив ієрархію рівнів господарювання економічних систем від мезо- до нанорівнів, при чому кожному рівню відповідає свій режим регулювання [11]. В. І. Ляшенко розробив класифікацію базових і проміжних рівнів глобальної господарської системи та режимів регулювання їх розвитку. У його класифікації кожному рівню господарювання також відповідає свій режим, визначено

його функції та форми реалізації:

1. Мегарівень (L9) – режим сили, режим міжнародних договорів.

2. Мезорівень 4 (L8) – режим міжнародних договорів, режим взаємних пільг і тарифів.

3. Макрорівень (L7) – режим міжнародних договорів, загальний режим, режим форм власності та їх трансформації, режим валютного курсу, митні режими.

4. Мезорівень 3 (L6) – загальний національний режим, спеціальні режими регулювання (пільговий та дискримінаційний).

5. Мікрорівень (L5) – загальнонаціональний загальний режим, режими спеціальних адресних пільг або дискримінаційні.

6. Мезорівень 2 (L4) – загальні та спеціальні режими ВЕЗ, технопарків.

7. Міні-рівень (L3) – спеціальні режими бізнес-інкубаторів, спрощеного режиму для мікро та малих підприємств.

8. Мезорівень 1 (L2) – режим введення колективних переговорів, режими створення підприємницьких мереж, режими «корпоративних соціальних пакетів».

9. Нанорівень (L1) – загальні та спеціальні спрощені режими оподаткування фізичних осіб для стимулювання самозайнятості, режими мотивації робітників [12].

В. І. Дубницький продовжив дослідження рівнів регулювання економіки і зазначив, що важливим елементом структурних змін є формування маркетингово-орієнтованих господарських ланцюгів промислового комплексу регіону. Успіх адаптаційної та стратегічної діяльності господарських ланцюгів залежить від ступеня їх ринкової орієнтації. Аналіз розвитку маркетингової орієнтації в трансформаційній економіці показує, що цей процес проходить декілька стадій і стикається з рядом протидіючих факторів як на макро-, мезо-, так і на мікрорівні. Ці перешкоди долаються у міру наростання глибини та інтенсивності економічних реформ. Доведено, що питання про основний напрям розвитку комплексу регіонального менеджменту-маркетингу, його мета – формування і постійний розвиток процесу обміну, щоб зробити цей обмін взаємовигідним для партнерів, які беруть участь у ньому) перш за все вирішується на мезорівні. Головним у регіональному ме-

неджменті-маркетингу є двоєдиний і взаємодоповнюючий підхід. З одного боку, це ретельне і усестороннє вивчення ринку, попиту і пропозиції, орієнтації промислового виробництва на ці вимоги, адресність вироблюваної продукції; з іншого – активний вплив на регіональний (мезорівень) ринок та існуючий попит, на формування пропозиції і купівельних переваг. Парадигма функціонування ринкових процесів в умовах трансформації промислових регіонів – структура регіонального ринку – ринкова поведінка – дієвість регіонального ринку – розкриває суть ринкових перетворень на мезорівні, дозволяє встановити взаємозалежність структури, потенціалу, дієвості регіону, а також міру впливу його окремих елементів одне на одного і на потенціал регіону в цілому.

Запропонований О. В. Іншаковим підхід, який набув подальшого відображення в дослідженнях ряду авторів, доцільно використовувати до регулювання окремих господарських сфер, зокрема регулювання митних питань. Для цього режими регулювання митних питань необхідно класифікувати за системою, наведеною в праці [11], від мезо- до нанорівня. Класифікація режимів та композиція їх у єдиній системі дозволить визначити ефективні інструменти впливу на кожному з рівнів здійснення митної справи, що дозволить спростити міжнародну торгівлю, покращити систему здійснення митної справи, сприяти розвитку бізнесу, притоку інвестицій та ін. Отже, на мезорівні промислово-фінансових груп, регіональних та галузевих комплексів (L6) створюються відносини монополій та конкуренції між їх учасниками в територіальному та галузевому аспектах, у зв'язках з органами державної влади та управління. Держава може підтримувати у здійсненні зовнішньоекономічних операцій певні галузі чи підприємства, формуючи спеціальні, тобто пільгові режими. Як приклад, для здійснення операцій у межах режиму тимчасового ввезення (вивезення) для будівельних галузей та легкої промисловості можна визначити термін у п'ять років, щоб підприємства змогли вивезти (ввезти) обладнання та зробити на ньому запланований обсяг робіт. Це значно підвищить прибутковість діяльності підприємств цих галузей (табл.3).

Таблиця 3

Характеристика базових та проміжних рівнів режимів регулювання митної політики

Рівень господарства	Структура	Режими реалізації	Функції
Рівень 1	Світове господарство як сукупність усіх взаємодіючих рівнів	1) Режим сили (військових дій). 2) Режим міжнародних договорів	Забезпечення регулювання взаємовідносин у суспільстві. Є основою формування регуляторних відносин у митній сфері
Рівень 2	Світове господарство / народне господарство рівня 1: інтеграційні спеціалізовані та регіональні об'єднання, які охоплюють господарство різних груп країн, ТНК	1) Режим міжнародних договорів. 2) Режим взаємних пілґ. 3) Міжнародна складова митних режимів	Формування найбільш вигідної позиції на міжнародній арені шляхом домовленостей, підвищення конкурентоспроможності національної економіки; захист національних товаровиробників
Рівень 3	Народне господарство окремої країни	1. Режим міжнародних договорів. 2. Митні режими (ефективне формування національної складової митних режимів). 3. Режим валютного курсу	Забезпечення умов для ефективної зовнішньоекономічної діяльності підприємців та фізичних осіб
Рівень 4	Промислово-фінансові групи, регіональні та галузеві комплекси	1. Митні режими (формування національної складової). 2. Спеціальні режими	Формування балансу інтересів підприємців та держави; сприяння певним напрямкам діяльності; створення певних заборон під час здійснення
Рівень 5	Підприємство та митниця	1. Режим взаємовідносин між підприємством та митним органом. 2. Часові режими (митного контролю та оформлення)	Формування балансу інтересів; зменшення скарг від підприємства та збільшення активності його діяльності
Рівень 6	Багатогалузеві або територіальні виробництва як групи підрозділів, що випускають окремі види кінцевого продукту, та їх взаємовідносини з митними органами	1) Режим взаємовідносин між підприємством та митним органом. 2) Часові режими (митного контролю та оформлення)	Здійснення митної справи; зменшення кількості скарг; збільшення надходжень до бюджету; формування балансу інтересів підприємців та митниці на підставі врегулювання спірних питань представником митного органу без подання позовів до суду
Рівень 7	Мікропідприємства та відділи, які займаються митною справою	Режим взаємовідносин між підприємством та митним органом; часові режими (митного контролю та оформлення)	Здійснення митної справи; зменшення кількості скарг; збільшення надходжень до бюджету; зменшення часу митного оформлення
Рівень 8	Підприємці та підрозділи чи особи митного органу, які відповідають за певну сферу регулювання	Визначення країни походження, митної вартості, коду товару, коду заходів нетарифного регулювання	Визначення країни походження, митної вартості, коду товарів, заходів нетарифного регулювання; зменшення кількості скарг; скорочення часу митного оформлення
Рівень 9	Сукупність процедур роботи представника митних органів. Як приклад, термін митного оформлення може сягати 2 годин	1. Загальні та спрощені режими оподаткування. 2. Спрощені режими митного контролю. 3. Режими мотивації митників	Здійснення митної справи шляхом митного контролю, оформлення, митного пост-аудиту, адміністрування податків, розгляду скарг

На мікрорівні підприємства та митних органів (L5) виникають відносини між власниками, менеджерами підприємств та митними органами під час здійснення зовнішньоекономічних операцій.

Взаємовідносини можуть мати як позитивний характер, тобто митний орган отримав митні платежі, а підприємець не має претензій до митного органу, так і негативний, коли митний орган визначає факт порушення митних правил, вилучає контрабанду або не дотримує частину податків внаслідок приховування чи перекручування інформації суб'єктом, а суб'єкт має претензії до митного органу внаслідок його неправих дій. На мезорівні здійснення митної справи (L4) формуються відносини між окремим підприємством та митним органом, що відображається в активності діяльності конкретного підприємства, відсутності скарг.

На основному рівні економіки (L3) створюються відносини між вантажними відділами та мікропідприємствами (на яких працює до 10 людей), приватними підприємцями, які мають відповідну кількість найманих робітників. Взаємовідносини між ними теж мають створюватися на балансі інтересів між ними. На першому мезорівні (L2) створюються взаємовідносини з підрозділами чи особами митного органу, які відповідають за певну діяльність (за класифікацію товарів і визначення митної вартості), та конкретним підприємцем. Окремі підрозділи митних органів спеціалізуються на конкретних операціях, які суттєво впливають на визначення бази оподаткування. На нанорівні (L1) предметом дослідження є режим роботи окремого митника. Як приклад, термін митного оформлення має сягати 2 годин на одного суб'єкта. Формування та регламентацію режимів регулювання діяльності митників доцільно здійснювати з використанням системи управління якістю послуг. Митні органи в країнах Європи експерти розглядають з точки зору якості надання митних послуг. До структури якості митних послуг можуть входити митні процедури, які здійснюються при розміщенні товарів під митний режим.

У стратегії реформування митної системи України митна справа розглядається з точки зору швидкості, якості надання митних послуг. На формування засад митної політики та її реалізацію через митну справу впливає ряд міжнародних інститутів.

Серед основних глобальних інститутів, які формують складові митної справи, можна визначити Світову організацію торгівлі, Всесвітню митну організацію, Міжнародний валютний фонд. Україна з огляду на своє геополітичне положення перебуває під впливом міжнародних інституцій, які регулюють митну справу. Серед основних інституцій можна зазначити Європейський союз, Митний союз РБК, СНД, ОЧЕС.

Під впливом міжнародних інститутів та національної економічної політики формуються засади митної справи в економіці кожної країни.

Окремим питанням інституціоналізації глобального розвитку є питання уніфікації митних процедур з метою спрощення торгівлі, але з одночасним захистом національних інтересів держави.

Головними формальними інститутами регулювання митної політики на мезорівні виступають міжнародні організації, які формують інституційне середовище здійснення митної справи. Слід зазначити, що будь-який ефективний режим з часом зменшує свій вплив на регуляторну діяльність, тому що він має відповідати вимогам екзогенних та ендогенних факторів, тобто з часом його ефективність зменшується (рис. 1.).

З рис. 1 можна побачити, що ефективність дії режиму зростає на відрізку D 1 та D 3, а потім іде поступове зменшення на відрізку D 3 та D 4. Але при правильному підході до побудови режимів час перебування у точці D 4 збільшиться, тобто ефективність режиму зростає. Аналіз зміни ефективності дії режиму можна дослідити за допомогою методів соціологічних досліджень підприємців, науковців та митників та з використанням методів економіко-математичного моделювання (наприклад, марківських ланцюгів).

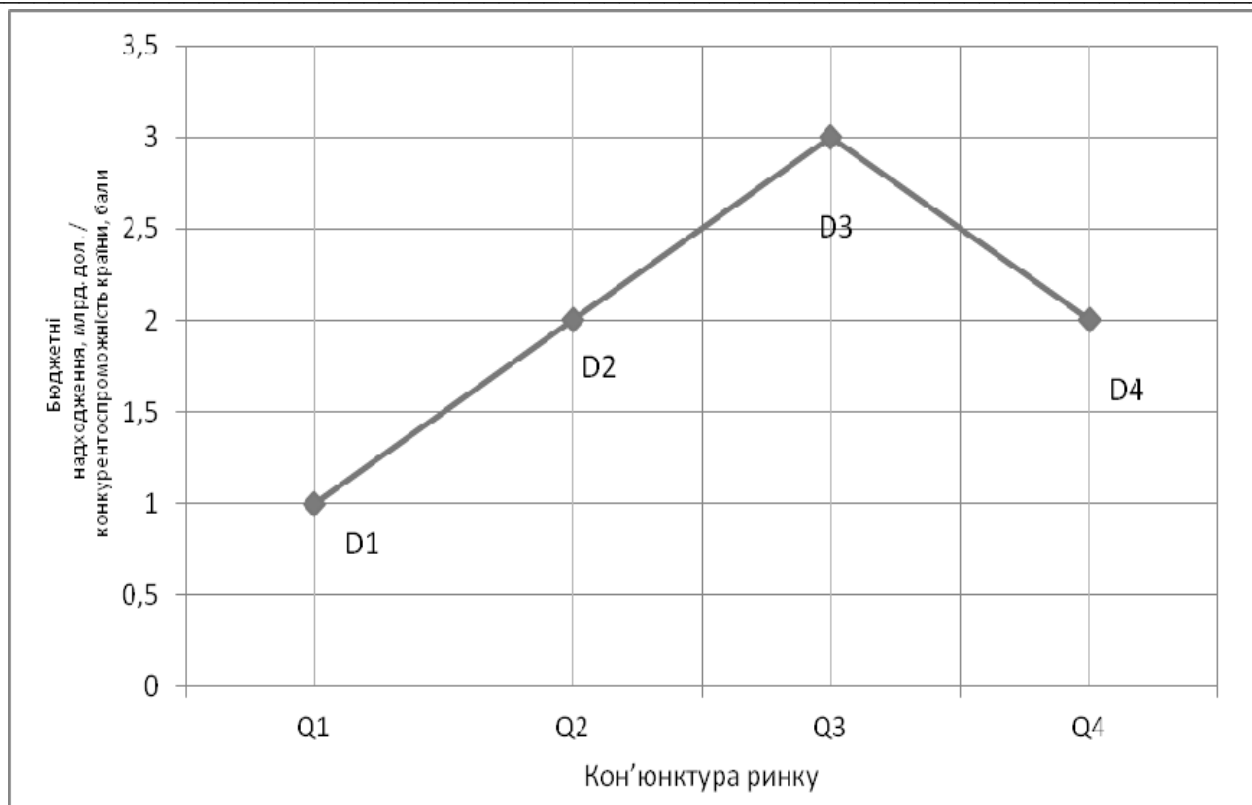

Рис. 1. Ефективність дії митного режиму

Висновки. Регулювання митної політики необхідно здійснювати через режими від мега- до нанорівня. При цьому з метою підвищення ефективності здійснення митної справи доцільно будувати режими її реалізації з урахуванням необхідностей та можливостей, які виникають на мезорівні (L8), потреб національних виробників та збалансованого інтересу держави на макрорівні, з врахуванням інтересів окремих галузей на мезорівні (L6) та враховувати режими роботи окремих митниць, їх підрозділів та конкретного представника митного органу. За такої схеми буде сформовано найбільш раціональну модель регулювання митної справи.

Література

1. Хану Маргарет Дзернік. Оцінювання конкурентоспроможності країн і регіонів: Індекс глобальної конкурентоспроможності [Електронний ресурс] / Маргарет Дзернік Хану // Всесвітній економічний форум. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua/docs/2.pdf>
2. Гребельник О. Митна політика в умовах трансформації економічної системи / О. Гребельник // Вісник Академії митної служби України. – 1999. – № 4. – С. 74 – 80.
3. Лукьяненко Е. В. Налоговое регулирование международной торговли товарами / Е. В. Лукьяненко.

ко. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2007. – 452 с.

4. Россинский Б. В. Таможенные режимы по российскому законодательству. Обзор и определение / Б. В. Россинский // Закон. – 2006. – № 6. – С. 5–12.

5. Шестакова М. О таможенных режимах / М. Шестакова // Право и экономика. – 2006. – № 9. – С. 79 – 88.

6. Науменко В. П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні / В. П. Науменко, П. В. Пашко, В. А. Русаков, – К. : Знання. – 2006. – 94 с.

7. Додин Е. Новый вид режима в таможенном деле Украины / Е. Додин // Закон. – 2006. – № 6. – С. 59–62.

8. Смирнов І. Г. Логістична характеристика митних режимів в Україні (зовнішньоторгівельний контекст) / І. Г. Смирнов // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2007. – № 2(31). – С. 6–14.

9. Свенчицькі М. Один рік України у СОТ / М. Свенчицькі. – К. : Блакитна стрічка, 2009. – 46 с.

10. Сандаровский К. К. Таможенное право в Украине: учебное пособие для студентов юрид. вузов и факультетов / К. К. Сандаровский. – К. : Вентури, 2008. – 450 с.

11. Иншаков О. В. Уровневый анализ объекта, предмета и метода экономической теории / О. В. Иншаков // Издательство Санкт-Петербургского университета экономики и финансов. – 2004. – № 4. – С. 5–18.

12. Ляшенко В. І. Регулювання розвитку економічних систем: теорія, режими, інститути / В. І. Ляшенко. – Донецьк : ДонНТУ, 2006. – 668 с.

ВЛИЯНИЕ РЕЖИМОВ РЕГУЛИРОВАНИЯ ТАМОЖЕННОЙ ПОЛИТИКИ НА
НАЦИОНАЛЬНОЕ ХОЗЯЙСТВО СТРАНЫ

Н. В. Осадчая, д. э. н., доцент, Академия таможенной службы Украины

Разработана концепция многоуровневой системы регулирования таможенной политики страны и ее институционального обеспечения, включающая в себя систему и алгоритмы режимов регулирования от рабочего места таможенника к механизму регулирования таможенного дела на мировом уровне (унификация таможенных процедур Всемирной таможенной организацией), стимулы и запрета осуществления таможенных процедур (разрешительные документы, нетарифные и таможенно-тарифные меры).

Ключевые слова: концепция многоуровневой системы регулирования таможенной политики, таможенная политика, институты, таможенные режимы, стимулы, ограничения.

INFLUENCE OF CUSTOMS REGULATORY REGIME ON THE COUNTRY'S
DOMESTIC ECONOMY

N. V. Osadcha, D. E., Ass. Prof., Academy of Customs Service of Ukraine

The concept of multilevel system of country's customs policy regulation and its institutional ensuring which includes the system and regulation algorithms from the customs officer workplace to the international regulation of customs system is developed (unification of customs procedures by the World Customs Organization), incentives and inhibits of customs procedures (resolving documents, tariff and non-tariff measures) are given.

Keywords: concept of multi-level system of regulation of customs policy, customs policy, institutions, customs regimes, incentives, constraints.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Швецом В. Я.

Надійшла до редакції 10.01.2015 р.